

SA'DÎ-İ ŞÎRÂZÎ

Osmanlıca Öğrenenler İçin

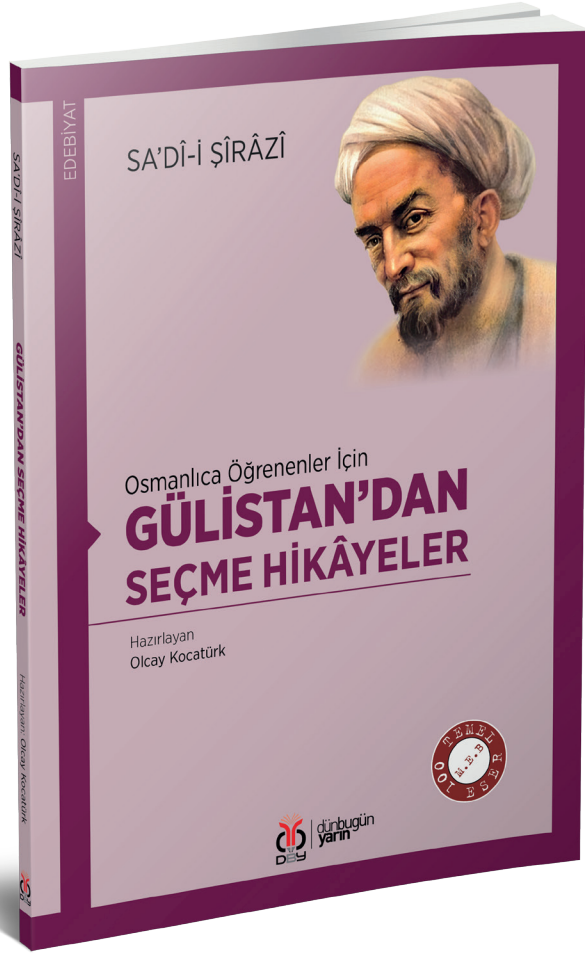
GÜLİSTAN'DAN SEÇME HİKÂYESLER

Hazırlayan
Olca Kocatürk

dünbugün
yarın

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2021, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™
Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 139
Edebiyat: 57

ISBN 978-605-4635-39-9
Sertifika No: 18188

1. Baskı: İstanbul, 2021

Yazar:
Sa'dî-i Şîrâzî

Hazırlayan:
Olçay Kocatürk

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Editör:
Nuh Muaz Kapan

Mizanpaj/Kapak Uygulama:
DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Optimum Basım San. Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 41707)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Sa'dî-i Şîrâzî
Osmanlıca Öğrenenler İçin Gülistan'dan Seçme Hikâyeler
/ Sa'dî-i Şîrâzî ___ Hazırlayan: Olçay Kocatürk
Editör: Nuh Muaz Kapan
İstanbul : DBY Yayınları, 2021.
93 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 139) ___
ISBN 978-605-4635-39-9
1- Edebiyat 2- Osmanlı Türkçesi 3- Gülistan 4- Hikâye

SA'DÎ-İ ŞÎRÂZÎ

Osmanlıca Öğrenenler İçin GÜLİSTAN'DAN SEÇME HİKÂYELER

Hazırlayan
Olçay Kocatürk

İçindekiler

Önsöz / 9

Halkı Olmayan Sultan / 16

Zahmetteki Rahmet / 24

Zalimin Uykusu / 28

Devletin İki Yüzü / 30

Zulmün Temeli / 44

İyiliğin Gücü / 46

Dervişin Tövbesi / 48

Takvanın Ölçüsü / 52

“Bizim Hâlimiz Şimşekler Gibidir” / 54

Gönlü Derviş Eylemek / 58

Uzlet Reçetesi / 60

Yüz Fakirliği / 62

Bitmeyen Servet / 64

Şükreden Sabreder / 66

“Köpekleri Salmışlar, Taşları Bağlamışlar” / 68

Dostun Vefası / 70

Aşkın Gözü / 74

Aheste Gidenler / 78

Anne Hakkı / 80

Yetenek mi, Eğitim mi? / 82

Ağır Yük / 84

İki Müflis / 88

Süse Muhtaç Olmayan / 90

Beka Meyvesi / 92

ایچنده کیلر

خلقی اولمایان سلطان / ۱۷

زحمتده کی رحمت / ۲۵

ظالمک اویقوسی / ۲۹

دولتک ایکی یوزی / ۳۱

ظلمک تملی / ۴۵

اییلکک کوچی / ۴۷

درویشک توبه سی / ۴۹

تقوانک اولچوسی / ۵۳

«بزم حالمز شیمشکلر کییدر» / ۵۵

کوکلی درویش ایله مک / ۵۹

عزلت رچته سی / ۶۱

یوز فقیرلکی / ۶۳

بیتمین ثروت / ۶۵

شکر ایدن صبر ایدر / ۶۷

«کوپکلری صالمشدر، طاشلری باغلامشدر» / ۶۹

دوستک وفاسی / ۷۱

عشقک کوزی / ۷۵

آهسته کیدنلر / ۷۹

آنه حق / ۸۱

یته نکمی اکیتممی / ۸۳

آغیر یوک / ۸۵

ایکی مفلس / ۸۹

سوسه محتاج اولمایان / ۹۱

بقا میوه سی / ۹۳

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

Önsöz

Fars, Türk ve daha sonra dünya edebiyatında, sahip olduğu mahlas ve ait olduğu nispetten dolayı Sa’dî-i Şîrâzî olarak ün kazanan Gülistan müellifinin gerçek adı, Muslihuddin’dır. Dünden bugüne yaygın bir şöhrete sahip olmasına rağmen hayatı hakkındaki bilgilerin çoğu, silik hatlarla şekillenen belirsiz ve sınırlı bir çerçeveye içinde kalmıştır. Bu çerçeveye bakılınca, Sa’dî’nin eserlerindeki güç ve etki kesinliğinde çok az bilgi bulunabilir. Bu durum bize, onun şahsiyetinin büyüklüğünü ve şöhretinin genişliğini, biyografisinden başka yerlerde aramamız gerektiğini ima eder.

Doğum ve ölüm yeri olan Şiraz, Sa’dî için hayat boyu bağrında barındığı bir vatan olmamış, uzak şehirlerde ve uzun seyahatlerle uzayan gurbet vadesi epey zaman dolmamıştır. Şiraz’dan ayrılıp kırk yıla yakın şehir şehir dolanışı, görünürde Moğol baskısından kurtulma amacına bağlanabilirse de, kimi kaynaklar daha derin ve daha yüksek bir

gayeye işaret eder. Buna göre, Sa'dî'nin gönlünde saklı olan asıl kaçış ve arayış istikameti, onun bir mürşide yol bulma tutkusunun emrindedir. Büyüklerdeki büyük karar ve atılışların ardında çok zaman böyle ruhi bir ölçü ve niyet bulunduğunu hatırlamak, pek zor olmasa gerektir.

Şairin doğum tarihindeki belirsizlik, ölüm tarihindeki belirlilik sayesinde bir nebze aydınlanır. Zira hayatı üzerine yapılan son araştırmalarla, onun vefatı sırasında ömründen yaklaşık seksen yıl geçmiş bulunduğu anlaşılmıştır. Ölüm tarihi için baskın olan görüş 1292 yılı üzerinde odaklandığına göre, doğumu da 13. Yüzyıl'ın başlarında gerçekleşmiş olmalıdır. Şairin ölüm yılı olarak kaynakların üzerinde birleştiği 1292 tarihini, Sa'dî'nin ölümüne tarih düşüren Molla Câmî'nin şiirindeki "hâs" kelimesi çerçeveler:

یکی پرسید سال فوت گفتم
ز خاصان بود از آن تاریخ شد خاص

*Biri sorunca ölüm tarihini, dedim ki
Kendi hâslardandı diye "hâs" oldu tarihi*

Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Külliyat* adıyla bilinen ve derlenen eserleri içinde, aslında birçoğu âşıkane eda ile söylenmiş ve yüksek bir üslûpla örülmüş nice şiirleri vardır. Bu sebeptendir ki öteden beri Fars edebiyatının en büyük birkaç şairi arasında sayılagelmiştir. Ancak onun yüzyıllar boyunca Anadolu topraklarında en çok sevilen, benimsenen ve dilimize

çevrilen eseri, *Gülistan*'dır. Bostan ile birlikte, hikmet vadisini yurt tutup kaleme aldığı iki meşhur kitabından biri olan *Gülistan*, zamanca Bostan'dan sonra gelse de, kıymetçe ve şöhretçe onun önündedir.

Telifi 1258 yılında tamamlanan *Gülistan*, 15. Yüzyıl'ın ilk yarısından itibaren tamamı veya belli bir bölümüyle Anadolu Türkçesine defalarca çevrilmiş, eserin çeşitli şerhleri yazılmıştır. Öteden beri bizde ve hattâ daha sonra Batı'da, Farsçaya ve Fars kültürüne giriş kapısı olarak değer bulmuş ve işlev görmüştür. Bu durum aynı güç ve oranda eserin hem üslûbuyla hem de içeriğiyle ilgilidir.

Manzum ve mensur anlatım tarzının bir arada kullanıldığı *Gülistan*'da, manzum olmayan bölümler dahi belli bir ritim ve ahenk ile düzenlenmiştir. Sa'dî bu konuda çoğu zaman eksiltili dil yapılarından ve türlü ses uyumlarından yararlanır. Cümlelerin içinde ve sonunda ses ortaklığı ya da ses benzerliği taşıyan yapılarla bezenmiş *müsecca*' anlatım tarzı, eserin tamamında hâkimdir. Ancak asıl başarı, bütün bu dil oyunlarının üslûptaki yalınlığı iptal veya ihlâl edici bir etki göstermeyecek biçimde kullanılmış olmasıdır. Bu yüzden eserdeki hikmet pırıltıları sadece anlatılarda değil anlatımında da ışıldamaktadır.

Gülistan'ın konu ve kurgusunda dikkat çekici ve tartışmaya itici bir yön ise, anlatılan hikâyelerin gerçeklik değeriyle ilgilidir. Bu hikâyeler tamamen hayalî bir kahramanın hayalî bir anlatıcı tarafından tahkiye edilmesi ile düzölmüş

birer *makâme* örneği mi, yoksa Sa'dî'nin gezip dolaştığı yerlerde başından geçenleri birinci ağızdan aktarmasıyla oluşan olaylar dizisi midir? Çoğu zaman olduğu gibi yine kesin bir seçime zorlanmanın eşiğine geldiğimiz bu noktada, biz üçüncü seçeneğe yani insanı açıklamaya en uygun yola yönelerek diyebiliriz ki, özellikle sanat dehaları için hayal ve hakikatin birbirinden ayrı durduğu bir hayat tasavvur olunması pek güçtür. Belli olan, Sa'dî'nin bunları yaşadığıdır; belli olmayan, hangisini içinde hangisini dışında yaşadığıdır.

Eserdeki hikâyelerde işlenen ana temalar “bâb” adı altındaki sekiz üst başlıkta düzenlenmiştir. *Dibâce* adlı bir giriş bölümünden sonra sırasıyla “*Padişahların Hâl ve Davranışları; Dervişlerin Ahlâkı; Kanaatin Üstünlüğü; Susmanın Faydaları; Aşk ve Gençlik; Güçsüzlük ve İhtiyarlık; Eğitimin Etkisi; Sohbet Adabı*” bölümlerinde değinilen konular genelde birbiriyle kesişir ve hayata ait zamanlar üstü meseleler hakkında hikmetli telkinler içerir. İnsanın var oluşundan bu yana eskimeyen, değişmeyen gündemini haber verir. Bundandır ki *Gülistan*'ın yazıldığı yıllarda Moğol tufanı her şeyi savurmakta olduğu hâlde, Sa'dî'nin eserindeki içeriği belirleyememiş, etkileyememiş, onda kayda değer bir iz bırakamamıştır. Sadi kabalığa ve basitliğe düşmeden yergisini, öğüt ve uyarılarla bezeyerek övgüsünü bütün çağların gündemine sunmuştur.

Bize, bütün gösteriş ve derinliğiyle karşımızda öylece duran bu şaheserdeki bazı hikâyeleri Türkçeye aktarma

ilhamı ve cesareti veren; *Gülistan*'a dikkat çekme, kapı açma, yaklaşma yolunda yüzyıllardır süregelen çabaya kendimizi ulamak ve eserdeki lafza kıymayacak ama mânâyı ve edayı duyuracak bir tercümenin kapısını zorlamak düşüncesidir. Bunu sağlamak için de hikâyeleri mümkün olduğunca “kelimesi kelimesine” (*tahte'l-lafz, verbum e verbu*) değil; metni kelimelerin ardışık bir toplamı olarak görme-ye ve bütünlüğünü gözetten bir yaklaşımla çevirme yoluna koyulduk; kaynak dildeki incelik ve vurgunun hiç değilse yakın karşılıklarını bulmaya çabaladık. Kimilerince kaçınılmaz bir hıyanet, kimileri içinse peygamberce bir uğraşı alanı olan tercüme faaliyeti içinde, kendimize salt insanca bir konum aramayı ve onunla kanaat etmeyi öğütledik. Tabii bütün bunlar için dilimiz ve gönlümüz ne kadarına el-verdiyse, o oldu.

Yukarıda belirtildiği üzere, yüzyıllar boyu Farsçaya, Fars edebiyatına bir giriş kapısı olarak değer ve işlev gören *Gülistan*, çeşitli hikâyelerinin tercümelerinden oluşan bu çalışma ile, Osmanlı Türkçesi öğrenmeye başlamış öğrenciler ve diğer bütün ilgililer için bir alıştırma ve geliştirme kitabı mahiyetinde, giriş seviyesinde bir kaynak olarak düzenlenmiştir. Bu sebeple Farsçadan Türkçeye aktarılan hikâyeler ayrıca Osmanlı elifbası ile de yazılmış ve sağ yönde kalan sayfaya dizilmiştir.

Eski harfli metinde tercih edilen imlâ çok büyük oranda Osmanlı'nın son dönemlerine ait yazım ilke ve kurallarını

GÜLİSTAN'DAN
SEÇME HİKÂYESLER

yansıtmaktadır. Osmanlı Türkçesinin hiçbir döneminde yazıda tam hâkim olamayan tutarlılık, nispeten artmakla beraber yakın dönem metinlerinde de bütünüyle sağlanamadığından, bunun bizim metnimiz için de karşılık bulunduğu durumlarda genellikle daha kolay okunması mümkün olan biçim ve uygulamalar tercih edilmiştir. İstisnalar ise özel bir kavramın kökleri, çağrışımları, anlam ağı vb. hakkında dikkat çekilmek istenen durumlarla ilgilidir. Buna dayalı olarak bazı kelimelerin özgün veya arkaik yazılışları kullanılmıştır.

Bilmediğimiz bir dili veya bildiğimiz bir dilin iyi bilmediğimiz tarihi/çağdaş bir lehçesini keşfetme yoluna düşüğümüzde, bizi yolda tutacak ve ilerletecek en sadık yoldaşımız, ilgili dilde yazılmış metinler olacaktır. Yola düşüp yolda düşmemenin temel gereği budur. Osmanlı Türkçesi meraklıları için de hiç eksilmeyen böyle bir ihtiyaca küçük bir cevap olarak doğan bu eserin ortaya çıkışında katkıları büyük olan, DBY Yayınları ve değerli dostlar Nuh Muaz Kapan ile İrfan Güngörür'e içten teşekkürlerimi sunar, kiptaki hikâyelerin bütün okuyanlara zevk ve hikmet bahşetmesini dilerim.

Olcay Kocatürk
Selçuklu, 2021

Halkı Olmayan Sultan

Anlatıldığına göre Acem padişahlarından biri, zulüm elini halkın malına uzatıp eziyete başlamıştı. İnsanlar onun türlü ezalarından dolayı, dünyanın dört bir yanına dağıldı. Gördüğü zulmün ağır elemiyle gurbet yollarına düştü birçoğu. Ortada nüfusu iyice azalan bir memleket, gittikçe fakirleşen bir devlet... Ve düşmanlar her yandan üşüştü nihayet.

*Musibet gününde yardım isteyene de ki:
Selâmet zamanı cömertliğe gayret eyle*

*Kulağı halkalı köleni hoş tutmazsan, kaçır
Lûtfet ki, kulağı halkalı kölen olsun yabancı bile*

خلقى اولمایان سلطان

آكلاتدیغنه کوره عجم پادشاهلرندن بری، ظلم النی خلقک مالنه اوزاتوب اذیته باشلامشدی. انسانلر اونک تورلی اذالرندن طولایی، دنیانک درت بر یاننه طاغیلدی. کوردیکی ظلمک آغیر المیله غربت یوللرینه دوشدی بر چوغی. اورتاده نفوسی اییجه آزالان بر مملکت، کیتدکجه فقیرلشن بر دولت... و دشمانلر هر یاندن اوشوشدی نهایت.

مصیبت کوننده یاردیم ایسته ینه دی که
سلامت زمانی جومردلکه غیرت ایله

قولاغی حلقه لی کوله کی خوش طوتمازسه ک قاچار
لطف ایت که قولاغی حلقه لی کوله ک اولسون یابانجی بیله

SA'Dİ-İ ŞİRÂZİ

Fars, Türk ve sonra dünya edebiyatında, sahip olduğu mahlas ve ait olduğu nispetten dolayı Sa'di-i Şirâzi olarak ün kazanan Gülîstan müellifinin gerçek adı, Muslihuddin'dir. Düünden bugüne yaygın bir şöhrete sahip olmasına rağmen hayatı hakkındaki bilgilerin çoğu, sili hatlarla şekillenen belirsiz ve sınırlı bir çerçeve içinde kalmıştır. Bu çerçevede, Sa'dî'nin eserlerindeki güç ve etki kesinliğinde çok az bilgi bulunabilir. Bu durum, onun şahsiyetinin büyüklüğünü ve şöhretinin genişliğini, biyografisinden başka yerlerde aramamız gerektiğini ima eder. Doğum yeri olan Şiraz, Sa'dî için hayat boyu bağrında barındığı bir vatan olmamış, uzak şehirlerde ve uzun seyahatlerle uzayan gurbet vadesi epey zaman dolmamıştır. Yaklaşık kırk yıl ufuk ufuk dolanan ömür güneşi, doğduğu yer olan Şiraz'da, 1292 yılında guruba karışmıştır.

Sa'dî'nin *Külliyat* adıyla bilinen ve derlenen eserleri içinde, birçoğu âşikane eda ile söylenmiş ve yüksek bir üslûpla örülmüş nice şiiri varsa da, yüzyıllar boyunca Anadolu'da en çok sevilen, benimsenen ve çevrilen eserleri Bostan ile Gülîstan olmuştur. Hikmet vadesini yurt tutup yazdığı bu iki kitaptan biri olan Gülîstan, zamanca Bostan'dan sonra gelse de, kıymetçe ve şöhretçe onun önündedir.

Osmanlıca Öğrenenler İçin

GÜLİSTAN'DAN SEÇME HİKÂYELER

Bize, bütün gösteriş ve derinliğiyle karşımızda duran bu şaheserdeki bazı hikâyeleri Türkçeye aktarma ilhamı ve cesareti veren; Gülîstan'a dikkat çekme, kapı açma yolunda yüzyıllardır süregelen çabaya kendimizi ulamak ve lafza kıymayan ama mânâ ve edayı da yansıtan bir tercümenin kapısını zorlamak fikridir. Bunu sağlamak için de hikâyeleri mümkün olduğunca "kelimesi kelimesine" (*tahte'l-lafz, verbum e verbu*) değil; metni kelimelerin ardışık bir toplamından ibaret görmeyen bir yaklaşımla çevirme yoluna koyulduk; kaynak dildeki inceleme ve vurgunun hiç değilse yakın karşılıklarını bulmaya çabaladık. Kimilerince kaçınılmaz bir hıyanet, kimileri içinse peygamberce bir uğraşı olan tercüme faaliyeti içinde, kendimize salt insanca bir konum aramayı ve onunla yetinmeyi öğütledik. Tabii bütün bunlar için dilimiz ve gönlümüz ne kadarına elverdiyse, o oldu.

Yüzyıllar boyu Farsçaya, Fars edebiyatına bir giriş kapısı olarak değer ve işlev gören Gülîstan, çeşitli hikâyelerinin tercümelerinden oluşan bu çalışma ile, Osmanlı Türkçesi öğrenmeye başlamış öğrenciler ve diğer bütün ilgililer için giriş seviyesinde bir alıştırma ve geliştirme kaynağı olarak düzenlenmiştir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-7760-39-3

9 786257 760393